

Tâvûs b. Keysân el-Yemânî'yi müdellis râviler arasında zikretmesi,¹³ onun eserinin âlimler arasındaki değerini ortaya koyan önemli bir göstergedir.

Yazar eserinin “İkinci Bölüm”ünde rivayete ve dirâyete dayalı hadis edebiyatı türlerinin oluşumu ve gelişiminde, ilmî ve fikrî hareketlerin etkisini tespit etmeyi amaçladığını kaydetmektedir (s. 8). Fakat dirâyete dayalı “ilelü'l-hadîs” edebiyatının oluşumunda herhangi bir ilmî ve fikrî hareketten bahsetmemekte ve sadece söz konusu edebiyat türünün hangi bilgi çeşidini kapsadığını ve bu dalda uzman olan âlimlerin, hadislerin illetlerini saptamak için hangi metotları kullandıklarını zikretmekle yetinmektedir (s. 258-263).

Sonuç olarak birkaç tespit hatası veya bazı örneklere dayanılarak yapılan genellemelere rağmen eser, ehemmiyetli bir konuya ışık tutması ve gerek tasnif dönemi gerekse sonrasında telif edilen hadis edebiyatına yönelik araştırmalara örnek olması bakımından önem arz etmektedir. Özellikle fıkıh, kelâm, tefsir, tasavvuf ve Arap dili gibi hadis edebiyatının gelişimini etkileyen, ona yön veren amillerin tespiti ve mezkûr ilim dallarıyla etkileşim noktalarının ortaya konulması, eserin kayda değer özellikleri arasındadır. Ayrıca hadis tarihi ve edebiyatı ile ilgili diğer eserlerden farklı olarak hadis edebiyatının oluşum sürecini, dönemin sosyo-kültürel, ilmî ve siyasi ortamı bağlamında ele alan bu eser hicrî II. ve III. asırlarda telif edilmiş Câmi', Sünen, Musannef ve Müsned türü eserlerin tasnifi ve muhtevasının arka planının daha iyi anlaşılmasına ciddi katkılar sağlamaktadır.

Namig Abuzerov

Ezelî Hikmet ve Dinler: Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif

Hüseyin Yılmaz

İstanbul: İnsan Yayınları, 2003. 412 sayfa.

“Önsöz”, “Giriş”, üç bölüm, “Sonuç” “Kaynakça”, “İndeks” ana başlıklarından oluşan ve Dinler tarihi sahasında yapılan bir doktora tezine dayanılarak hazırlanan bu eser, Geleneksel Ekol'ün kavramsal ve felsefî tasvirini, din anlayışını, dinin modernite ve bilim, teknoloji ve rasyonellik ile ilişkisini ve

¹³ Bkz. Alâî, *a.g.e.*, s. 107; İbnü'l-Acemî, *a.g.e.*, s.116; İbn Hacer, *a.g.e.*, s.83-84.

dinlerin aşkın birliği tezini incelemektedir. Müellifin bu eseri hazırlarken Geleneksel Ekol'ün genel dünya görüşünü, din ve metafizik anlayışını, özellikle felsefesini yeterince anladığı ve takdir ettiği anlaşılmaktadır. Ancak müellifin Geleneksel Ekol'e mensup düşünürlerin fikirlerini iktibas edercesine nakletmesi ve kitabı bütünüyle tasvir ve “nakillerle” inşası aslında onun bu düşünürleri yeterince içselleştirmedigine de delâlet emektedir. Müellif eserde, Geleneksel Ekol mensuplarının görüşlerini sadece nakille yetinmiş ve onların fikirlerini herhangi bir tez veya kendine ait bir tez etrafında inşa ederek düşüncelerini orijinal bir çalışma tarzında sunamamıştır. İlmî bir çalışma olarak metnin inşa tarzı iyi tetkik edildiğinde, yazarın bir çalışmanın dinler tarihi çalışması sayılabilmesi için düşünürlerin dinler tarihi alanına giren konulardaki görüşlerini toplamanın yeterli olduğuna inandığı görülmektedir. Müellif bu çalışmasında sadece Geleneksel Ekol'e mensup düşünürlerin dinler tarihi konularındaki görüşlerini toplamakla yetinmiş ve bu ekolün görüşlerini bir dinler tarihi tezi haline getirememiştir. Halbuki Geleneksel Ekol dinleri araştırma metotlarında, bilimsel ve fenomonolojik metodun dışında, dinlere içten bakabilmeyi mümkün kılan yepyeni bir metot sunmaktadır. Mesela Geleneksel Ekol'ün sunduğu bu metot, dinler tarihinde şimdilerde cari olan diğer metotlarla karşılaştırılarak ciddi bir dinler tarihi tezi yapılabilir ya da bu ekole mensup bir düşünürün –mesela Rene Guénon veya Frithjof Schuon'un– din anlayışı ile meşhur bir dinler tarihçisinin –mesela Mircea Eliade'nin– din anlayışını karşılaştırarak bize bu ekolün dinler tarihi disiplini içinde olan değil ama, olması gereken yeri hakkında bir fikir verebilirdi. Ayrıca Geleneksel Ekol'ün Müslüman toplumlar için yeni bir dinler tarihi perspektifi verip vermeyeceği konusu bir tez olarak işlenebilirdi. Çalışma bu ana temalardan birine göre yapılmış olsaydı, bir dinler tarihi çalışması sayılabilirdi. Eser müstakil bir çalışma olarak başından sonuna kadar sistematik bir örgü içinde, bir tezi ortaya koyması bir tarafa, ortaya konulan herhangi bir tezi de tahlil, tenkit veya bir başka tezle mukayese etmemektedir.

Eserin metin inşasında ve üslubunda da bazı ciddi problemler görülmektedir. Okuyucu çoğu zaman ifadelerin müellife mi yoksa nakilde bulunduğu yazarlardan birine mi ait olduğu noktasında mütereddit kalmaktadır. Müellif Geleneksel Ekol'e “gelenekselcilik”, bu ekole mensup düşünürlere de “gelenekselciler” demeyi tercih etmektedir. Bence Geleneksel Ekol bir ideoloji, bir “izm” olmadığı için, ona “gelenekselcilik” ve mensuplarına da “gelenekselciler” demek doğru değildir. Diğer taraftan yazar, Geleneksel Ekol'le ilgili mesela, “Gelenekselcilere göre bugün dünyamızda yaşayan bütün dinler doğru-

dur ve insanları doğruya ve kurtuluşa ulaştırır” (s. 380) tarzında kolay genellemelerde bulunmakta ve aynı zamanda yanlış hükümler vermektedir. Geleneksel Ekol'e göre “bugün dünyamızda yaşayan bütün dinlerin doğru” olduğunu değil de, belki bugün dünyamızda yaşayan “geleneksel” dinlerin kurtuluşa ulaştıracağını söylemek mümkün olabilir. Bu durumda bile, eğer yaşayan her din doğru ise, Geleneksel Ekol'e mensup René Guenon, Frithjof Schuon, Titus Burckhardt ve Gai Eton gibi büyük şahsiyetlerin neden Hıristiyan kalamayıp karşı tepkileri göze alarak Müslüman olduklarını izah etmek kolay olmayacaktır. Bütün bu eleştirilerimize rağmen çalışma, akademik anlamda önemli bir potansiyeli barındıran Geleneksel Ekol'ü özelden akademiye, genelde Türkiye'deki okurlara takdim etmesi bakımından bir boşluğu doldurmaktadır. Bu hizmetinden dolayı yazarını kutlarız.

Adnan Aslan

Ahlâk Felsefesine Giriş

Lokman Çilingir

Ankara: Elis Yayınları 2003. 134 sayfa.

Batı'da hem teorik hem de pratik ahlâk alanında yayımlanan çalışmaların sayısında yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir artış olduğunu görüyoruz. Bu artışın çeşitli sebepleri var. Bu sebeplerin başında, bir yandan tıp ve benzeri alanlarda şahit olunan teknolojik gelişmelerin, diğer yandan toplumsal ve uluslararası düzeydeki adaletsiz uygulamaların doğurmuş olduğu sorunlara kapsamlı bir ahlâk görüşü çerçevesinde ikna edici cevaplar bulma arzusu gelmektedir. Ancak bu arzu doğrultusunda ortaya koyulan ahlâk anlayışlarının da bir çıkmazda olduğu ifade edilmektedir. Zira modernliğin inşa ettiği bilgi anlayışının, ahlâkı rasyonel bir inanç konusu olmaktan çıkıp kişisel bir kanaat meselesi haline getirmesi, mevcut ahlâk anlayışlarının kendilerini modern insana kabul ettirebilmek için iyi bir gerekçe sunma olanaklarını ortadan kaldırmış görünmektedir. Bütün ahlâk anlayışları eşit derecede geçerli olduğu ve birinin diğerine tercih edilmesini sağlayacak bir ölçütün varlığından söz edilemeyeceği için artık toplumun tüm üyelerince kabul edilecek bir ahlâk anlayışı ve erdemler kümesinden değil, sadece her bireyin kendi iyi anlayışından ve bu anlayışını hayata geçirmeyi temin edecek hak ve özgürlüklerden